

Dobra publiczne i dobrobyt społeczny

Autor: Aija Kosk

Słowa kluczowe: dobrobyt, dobra publiczne, dobra wspólne, problem free-rider, externality, dobrobyt społeczny, państwo dobrobytu, liberalne państwo dobrobytu, socjaldemokratyczne państwo dobrobytu, konserwatywne państwo dobrobytu

Spis treści

1. Przegląd zagadnień	2
2. Informacje szczegółowe	4
Wprowadzenie.....	4
Dobrobyt.....	4
Dobra prywatne, klubowe, wspólne i publiczne	6
Problemy związane z konsumpcją dóbr wspólnych i publicznych.....	8
Opieka społeczna i państwo opiekuńcze	9
Trzy główne rodzaje państw opiekuńczych	10
Jak mierzyć dobrostan	12
Streszczenie	13
Słowniczek	15
Referencje.....	17
3. Materiały szkoleniowe	18
Metodologia zajęć	18
Ćwiczenie 1. Lista moich potrzeb	20
Ćwiczenie 2. Rozróżnianie potrzeb podstawowych, potrzeb społecznych i pragnień	21
Ćwiczenie 3. Dobra prywatne, dobra klubowe, dobra zbiorowe, dobra publiczne	22
Ćwiczenie 4. Problemy związane z konsumpcją dóbr wspólnych i publicznych.....	23
Ćwiczenie 5. Sporządzenie listy świadczeń społecznych realizowanych w moim kraju	24
Ćwiczenie 6. W jakim systemie społeczno-politycznym żyję?	25
Ćwiczenie 7. Jakimi rekomendacjami podzieliłbyś się z rządem swojego kraju?	26
4. Interaktywne uczenie się	27
Quiz.....	27

1. Przegląd zagadnień

Ogólnie rzecz biorąc, państwa są tworzone przez ludzi w celu zwiększenia ich dobrobytu. W europejskiej przestrzeni kulturowej dobrobyt opiera się na dobrym zdrowiu, komfortowych warunkach życia, wolności osobistej, bezpiecznych warunkach pracy i gwarancjach na wypadek bezrobocia. Te elementy dobrostanu można podzielić na dobrostan ekonomiczny i ogólny dobrostan kulturowy, które z kolei związane są z podstawowymi wartościami społecznymi. Dobrobyt można osiągnąć poprzez zaspokajanie potrzeb ludzi i/lub eliminowanie ich zbędnych pragnień.

Zgodnie z zasadami ekonomii, zaspokojenie potrzeb ludzi wymaga konsumpcji różnego rodzaju dóbr i usług. Dobry wygląd, podobnie jak szczęście, można kupić w sklepie. O wiele mniej świadomie zdajemy sobie sprawę z tego, że dobre samopoczucie zależy również od zdrowia naszego środowiska społecznego i naturalnego. Poczucie bezpieczeństwa tworzy państwo z niezawisłym sądownictwem, wolnymi mediami, bezpieczeństwem wewnętrznym i zewnętrznym gwarantowanym przez policję i wojsko, wsparciem państwa dla edukacji, nauki, transportu, ochrony środowiska i kultury oraz sprawnym systemem ubezpieczeń społecznych. Wszystkie wymienione dobra i usługi nazywane są "dobra publicznymi" lub "dobra wspólnymi". Z punktu widzenia gospodarki rynkowej dobra publiczne i wspólne są zawodnością rynku, ponieważ rynek nie jest w stanie ich dystrybuować. Zgodnie z ekonomią neoklasyczną rozwiązaniem tego problemu byłoby przekształcenie dóbr publicznych i wspólnych w dobra prywatne. Według ekonomii keynesowskiej rząd musi interweniować i sam zorganizować podaż dóbr publicznych i wspólnych. To w jaki sposób, rządy organizują dostarczanie dóbr publicznych i wspólnych, zależy od polityki rządu.

Pomoc społeczna to system mający na celu zabezpieczenie różnych swobód w społeczeństwie oraz stworzenie lepszych możliwości rozwoju gospodarczego poprzez rozwój zasobów ludzkich. Aby osiągnąć ten cel, państwo organizuje dystrybucję dóbr publicznych i wspólnych. Opieka społeczna obejmuje również system ubezpieczeń społecznych, który wspiera ludzi w przypadku choroby, wypadku przy pracy, niezdolności do pracy i bezrobocia. Państwo, które bierze odpowiedzialność za dobrobyt społeczny, nazywane jest państwem opiekuńczym.

To, w jaki sposób rządy organizują dostarczanie dóbr publicznych i wspólnych, zależy od podejścia politycznego rządu. Konkretnie cele, które rząd wybiera, aby zwiększyć dobrobyt swoich obywateli, oraz środki, które wykorzystuje, aby to osiągnąć, zależą od poglądów społeczno-politycznych partii lub koalicji rządzącej. Duński socjolog G. Esping-Andersen (1990) rozwinął trzy główne klastry państwa opiekuńczego: liberalną, socjaldemokratyczną i konserwatywną.¹

Po zapoznaniu się z tym materiałem uczestnik będzie wiedział, jak definiuje się dobrobyt i od jakich dóbr konsumpcyjnych jest on uzależniony, dlaczego rynek nie radzi sobie z dystrybucją dóbr publicznych i wspólnych, jakie są możliwości zaradzenia niedoskonałościom rynku oraz jak klasyfikuje się państwa opiekuńcze w zależności od tego, jak radzą sobie z dostarczaniem dóbr publicznych i wspólnych. Podsumowując, uczestnik jest w stanie dostrzec, jak rząd jego kraju organizuje

---

¹ Esping-Andersen, G., 1990

dostarczanie dóbr publicznych i wspólnych oraz poprawi swoje umiejętności dokonywania świadomego wyboru w następnych wyborach.

2. Informacje szczegółowe

Wprowadzenie

Celem wszystkich rządów jest lub powinno być zwiększenie dobrobytu swoich obywateli. Ogólnie rzecz biorąc, well-being oznacza po prostu dobre samopoczucie. Dobre samopoczucie można osiągnąć poprzez zaspokojenie potrzeb i/lub wyeliminowanie zbędnych pragnień i marzeń. Z ekonomicznego punktu widzenia "zaspokajanie potrzeb" oznacza ułatwianie konsumpcji różnych rodzajów towarów. Istnieją różne możliwości klasyfikacji lub grupowania towarów. Tutaj dzielimy towary na rodzaje w oparciu o dwie cechy: rywalizację i wykluczalność. Na podstawie istnienia lub nieistnienia tych cech dobra można podzielić na cztery klasy: dobra prywatne, dobra klubowe, dobra wspólne i dobra publiczne. Gospodarka rynkowa jest stosunkowo skuteczna w dostarczaniu dóbr prywatnych i klubowych, ale nie zapewnia dóbr publicznych i wspólnych. Sytuacja ta nazywana jest niedoskonałością rynku. W gospodarce rynkowej, rządy zajmują się rozwiązaniami niepowodzeń rynkowych. Organizacja dystrybucji dóbr publicznych i wspólnych zależy od polityki społeczno-gospodarczej rządu. Według Espinga-Andersena (1990) takie podejście może być liberalne, socjaldemokratyczne lub korporacyjno-konserwatywne.

Głównym celem tego materiału badawczego jest przedstawienie przeglądu tego, w jaki sposób różne rodzaje państw opiekuńczych radzą sobie z dostarczaniem dóbr publicznych i wspólnych, a tym samym zwiększają dobrobyt obywateli. Aby osiągnąć ten cel, omówimy następujące tematy:

1. Jak wytłumaczyć dobre samopoczucie?
2. W jaki sposób klasyfikacja towarów i usług opiera się na rywalizacji i wykluczeniu?
3. Problemy z dostawą dóbr wspólnych i publicznych.
4. Opieka społeczna i ten państwo opiekuńcze.
5. Trzy rodzaje państw opiekuńczych i ich wizja dostarczania dóbr publicznych i wspólnych.
6. Jak mierzyć dobrostan i sukces polityki pomocy społecznej.

Dobrobyt

W każdym systemie gospodarczym firmy celują w maksymalizację swoich zysków, a gospodarstwa domowe w maksymalizację dobrobytu. ²Według publikacji *Psychology Today*, well-being jest doświadczeniem zdrowia, szczęścia i dobrobytu. Obejmuje to dobre zdrowie psychiczne, wysoką satysfakcję z życia, poczucie sensu lub celu oraz umiejętność radzenia sobie ze stresem. Ogólnie rzecz biorąc, dobre samopoczucie to po prostu dobre samopoczucie. ³W europejskiej przestrzeni kulturowej, dobrobyt opiera się na następujących wartościach: dobre zdrowie; komfortowe warunki życia; wolność osobista; bezpieczne warunki pracy; oraz gwarancje na wypadek bezrobocia. Te elementy dobrobytu można podzielić na ekonomiczne (dobrobyt ekonomiczny) i ogólne dobro kulturowe, które

---

² Kerem, K., Randveer, M., 2007

³ Psychologia dzisiaj (05.05.2020)

z kolei są związane z podstawowymi wartościami społecznymi. ⁴⁵⁶Dobre samopoczucie można osiągnąć poprzez zaspokojenie Społecznych potrzeb i / lub wyeliminowanie niepotrzebnych pragnień ludzi.

Uproszczony schematyczny przegląd naszych potrzeb pokazano na hierarchii potrzeb Maslowa na rysunku 1. Abraham H. Maslow (1908-1970) był amerykańskim psychologiem, który był najbardziej znany z teorii zdrowia psychicznego opartej na zaspokajaniu wrodzonych ludzkich potrzeb w pierwszym usztywnieniu, której kulminacją była samorealizacja.

Ryc. 1. Hierarchia potrzeb Maslowa⁷

Zgodnie z hierarchią potrzeb Maslowa, ludzkie samopoczucie opiera się na zaspokajaniu potrzeb fizjologicznych i bezpieczeństwa. Potrzeby fizjologiczne to potrzeby, bez których nie możemy żyć (jedzenie, woda, powietrze, sen itp.), a potrzeby bezpieczeństwa obejmują poczucie bezpieczeństwa (bezpieczeństwo fizyczne i finansowe, bezpieczeństwo pracy, zdrowie). Te dwie grupy potrzeb nazywane są również potrzebami podstawowymi. Kiedy podstawowe potrzeby są zaspokojone, osoba dąży do realizacji swoich potrzeb społecznych. Wszyscy szukamy kontaktów towarzyskich z przyjaciółmi i rodziną i chcemy, aby inni nas szanowali. W ten sposób staramy się zwiększyć naszą samoocenę i pewność siebie. Samorealizacja jest realizacją własnego pełnego potencjału. Jest to najwyższy poziom hierarchii, do którego dążymy.⁸

Niestety, potrzeby i pragnienia są często mylone z synonimami i dlatego są używane zamiennie. W rzeczywistości potrzeba odnosi się do czegoś, co jest potrzebne do przetrwania, a pragnienia odnoszą się do rzeczy i zjawisk, których ludzie pragną w życiu. Przetrwanie człowieka nie jest zagrożone, jeśli nie jest w stanie spełnić swoich pragnień, zwłaszcza biorąc pod uwagę, że pragnienia są nieskończone, ponieważ nigdy nie jesteśmy w pełni usatysfakcjonowani. Można powiedzieć, że pragnienia zniekształcają naszą samoocenę, a ostatecznie nawet zmniejszają nasze samopoczucie.

⁴ Sutrop, M., 2016

⁵ Stiglitz, J. E., Sen, A., Fitoussi, J.-P. 2009

⁶ Wskaźnik lepszego życia OECD (25.08.2020)

⁷ Akademia Zawodowa, (08.05.2020)

⁸ Tamże

⁹Jednocześnie wszyscy ludzie starają się zaspokoić swoje potrzeby, ale także pragnienia bycia szczęśliwymi.

Z ekonomicznego punktu widzenia ludzie muszą konsumować różne rodzaje towarów i usług, aby zaspokoić swoje podstawowe i społeczne potrzeby. W kolejnych rozdziałach badamy, na jakich podstawach ten klasyfikowane są z towary, i czy rynek może poradzić sobie z dystrybucją tych towarów.

Dobra prywatne, klubowe, wspólne i publiczne

Przed zdefiniowaniem rodzajów towarów konieczne jest przeświadczenie głównych cech, które są podstawą klasyfikacji. Te dwie cechy są **rywalizujące** i **wykluczające**.¹⁰W ekonomii mówi się, że dobro jest konkurencyjne, jeśli jego konsumpcja przez jednego konsumenta uniemożliwia jednoczesną konsumpcję przez innych konsumentów lub jeśli konsumpcja przez jedną stronę zmniejsza zdolność drugiej strony do jego konsumpcji. Dobro jest uważane za niekonsyrujące, jeśli dla dowolnego poziomu produkcji koszt dostarczenia go dodatkowej osobie wynosi zero. Jeśli kupisz butelkę wody i wypijesz ją, nikt inny nie może jej wypić. Jeśli kupisz komputer, nikt inny nie może kupić tego samego komputera. Butelka wody i komputer to towary rywalizujące. Jeśli jednak stworzysz piękny kwiatnik przed swoim domem i nie masz ogrodzenia, ludzie na ulicy cieszą się patrząc na swojekwiatnikiem. Piękny kwiatnik nie jest konkurencyjny, ponieważ nie ma znaczenia, ile osób na niego patrzy, nie "zużywają go".

Dobro nazywa się wykluczeniem, jeśli możliwe jest uniemożliwienie dostępu do niego osobom, które za nie nie zapłaciły. Dla porównania, dobra nie można wykluczyć, jeżeli nie można uniemożliwić dostępu do niego konsumentom niepłacącym. Na przykład potrzebujesz biletu, aby wejść do kina, dlatego kino jest wykluczenie. Ulice i oświetlenie uliczne nie są jednak wykluczalne, ponieważ każdy, kto idzie ulicą w nocy, korzysta z oświetlonych ulic. Niemożliwe jest, aby użytkownicy oświetlonych ulic płacili za chodzenie po ulicy i zakazywać tym, którzy nie płacą, chodzenia po oświetlonych ulicach.

Na podstawie istnienia lub nieistnienia tych dwóch cech towary dzieli się na cztery¹¹rodzaje:

1. Dobra prywatne
2. Dobra publiczne
3. Artykuły klubowe
4. Dobra wspólne

Rysunek 2 pokazuje tworzenie się tych czterech grup towarów na podstawie rywalizacji i wykluczenia, wraz z przykładami. Większość towarów, o których ludzie zazwyczaj myślą, jest zarówno wykluczające, jak i konkurencyjne w konsumpcji, innymi słowy, sprzedawca jest w stanie uniemożliwić konsumentom dostęp do produktu. Towary te nazywane są dobrami **prywatnymi**. Towary prywatne to na przykład telefony komórkowe, ubrania, samochody, lodówki, zegarki, dobra konsumpcyjne i

---

⁹ Pijany, A., 2004

¹⁰ Mnmeconomics (30.09.2020)

¹¹ BoyceWire. Ekonomia behawioralna (30.09.2020)

usługi prywatne, takie jak usługi fryzjerskie i kosmetyczne itp. Dystrybucja dóbr prywatnych odbywa się na rynku, w wyniku podaży i popytu.

Towary klubowe są wykluczane, co oznacza, że konsument nie może korzystać z produktu, chyba że bezpośrednio za niego zapłaci. Towary klubowe nie są konkurencyjne, co oznacza, że konsumpcja przez jedną osobę nie przeszkadza innym w ich konsumowaniu. Towarami klubowymi są na przykład Wi-Fi, Internet, telewizja satelitarna, prywatne parki, prywatne drogi itp. (patrz rysunek 2) Z reguły towary klubowe są dostępne dla członków klubu, a wykluczenie opiera się na uiszczeniu opłaty członkowskiej klubu.

Dobra wspólne charakteryzują się niewykluczalnością i rywalizacją. Niewyłączalność oznacza, że praktycznie niemożliwe jest zapobieżenie konsumpcji tych towarów przez tych, którzy za to nie zapłacili. Jednak towary te są konkurencyjne - im więcej jedna osoba konsumuje, tym mniej jest dostępnych dla wszystkich innych. Na przykład dzikie połowy są uważane za niewyłączalne, ponieważ niemożliwe jest uniemożliwienie innym łowienia tam ryb i jest konkurencyjne, ponieważ im więcej jedna osoba łowi z dzikiego jeziora, tym mniej jest dostępnych dla innych. (Patrz rys. 2)

Dobra publiczne charakteryzują się niewykluczalnością i nierywalnością. Oznacza to, że po udostępnieniu korzyści jednemu konsumentowi każdy dodatkowy konsument nie zmniejsza zdolności innych do korzystania z niej i praktycznie niemożliwe jest wykluczenie osób niebędących płatnikami. Obrona narodowa jest jednym z reprezentatywnych przykładów dobra publicznego, gdy nie jest możliwe selektywne chronienie płacących klientów przed atakami wojskowymi, a jedna osoba konsumująca obronę narodową (tj. będąc chronioną) nie utrudnia innym jej konsumpcji (patrz rys. 2).

	Excludable	Non-Excludable
Rivalrous	<p>Private Goods Food, clothes, cars and other consumer goods</p>	<p>Common Goods Fish, timber, coal</p>
Non-Rivalrous	<p>Club Goods Cinemas, private parks, satellite TV</p>	<p>Public Goods air, national defence</p>

Ryc. 2. Cztery rodzaje towarów i usług gospodarczych. (Źródło: <https://boycewire.com/>)

Najbardziej znanymi publicznymi i/lub wspólnymi dobrami i usługami są na przykład powietrze, warstwa ozonowa, oceany, efekt cieplarniany, a także zarządzanie państwowe i lokalne, tworzenie przestrzeni sądniczej i sprawiedliwości, obrona narodowa, zapewnienie porządku publicznego, zapewnienie międzynarodowej reprezentacji kraju i obywatelstwo. Przykładami towarów i usług,

które mogą być publicznymi, dobrami wspólnymi lub prywatnymi, są : drogi i ulice, sygnalizacja świetlna, muzea, budynki zabytkowe, ale także ochrona środowiska, usługi zdrowotne, usługi edukacyjne, sieć ochrony socjalnej, kultura itp. Możliwe jest jednak przekształcenie większości towarów i usług sklasyfikowanych jako dobra wspólne w dobra prywatne lub klubowe.

W następnym rozdziale przyjrzymy się problemom związanym z ten podażą i konsumpcją dóbr wspólnych i publicznych.

Problemy związane z konsumpcją dóbr wspólnych i publicznych

Godną uwagi cechą dóbr publicznych i wspólnych jest to, że wolny rynek produkuje ich mniej, niż jest to społecznie pożądane. Dzieje się tak dlatego, że dobra publiczne i wspólne cierpią z powodu, jak to się nazywa, **problemu gapowicza**. Problem gapowicza jest rodzajem niedoskonałości rynku, która występuje, gdy ci, którzy korzystają z towarów lub usług, nie płacą za nie lub płacą za nie za nie. Jednocześnie niemożliwe jest wykluczenie osób niebędących płatnikami z dostępu lub korzystania z tych towarów. W ten sposób dobra publiczne i wspólne mogą być niedostatecznie produkowane, nadmiernie wykorzystywane lub ulegać degradacji. Ponadto, jeśli koszt krańcowy obsługi jeszcze jednego klienta wynosi zasadniczo zero, społecznie optymalne jest oferowanie produktu po zerowej cenie. W związku z tym produkcja dóbr publicznych nie jest modelem biznesowym, dlatego też rynki prywatne nie mają motywacji do ich dostarczania.¹²

Ponieważ dobra publiczne i wspólne nie mają podaży w sensie rynkowym, ich cena nie jest kształtowana na rynku. W społeczeństwie istnieje popyt na te dobra, w wyniku czego można oszacować wartość tych dóbr. Im wyższa wartość tych dóbr w społeczeństwie, tym większy popyt i tym większa presja na konsumpcję tych dóbr, co ostatecznie prowadzi do nadmiernej konsumpcji dóbr publicznych i publicznych, co G. Hardin (1968) wyjaśnia jako "tragedię dobra wspólnego".

"**Tragedia wspólnego pastwiska**" jest problemem ekonomicznym, w którym każda jednostka ma motywację do konsumowania zasobów kosztem innych jednostek. Powoduje to nadmierną konsumpcję, niedoinwestowanie i ostateczne wyczerpanie zasobów. Ponieważ popyt na zasoby przytłacza podaż, każda osoba, która konsumuje dodatkową jednostkę, bezpośrednio szkodzi innym, którzy nie mogą już konsumować. "Tragedia wspólnego pastwiska" ma miejsce, gdy jednostki zaniedbują dobrobyt społeczeństwa w pogoni za osobistymi korzyściami.¹³

Nadmierna konsumpcja dóbr publicznych prowadzi do **zanieczyszczenia i szkód spowodowanych zanieczyszczeniem**. Zanieczyszczenie to wprowadzanie zanieczyszczeń do środowiska naturalnego, które powodują niekorzystne zmiany lub szkody spowodowane zanieczyszczeniem. Zanieczyszczenie

---

¹² ThoughtCo. Nauki społeczne (12.10.2020)

¹³ Marod, G. (05.05.2020)

może przybrać postać substancji chemicznych lub energii, takich jak hałas, ciepło lub światło. Wiele działań, które są przydatne dla ludzi, powoduje zanieczyszczenie: spalanie węgla w celu wytworzenia energii elektrycznej zanieczyszcza powietrze; zarówno przemysł, jak i domy wytwarzają śmieci i ścieki, które mogą zanieczyszczać glebę i wodę; pestycydy wypłukiwają się do wód gruntowych, rzek i jezior i szkodzą dzikiej przyrodzie. Zanieczyszczone powietrze, gleba i woda powodują różne szkody spowodowane zanieczyszczeniami, na przykład różne choroby ludzkie, uszkodzenia budynków i konstrukcji, niszczenie przyrody itp. Szkody spowodowane zanieczyszczeniem w kategoriach pieniężnych nazywane są kosztami **zewnętrznymi**. Dokładniej rzecz ujmując, koszt zewnętrzny to koszt, który ponosi osoba fizyczna, firma lub społeczność w wyniku transakcji gospodarczej, z którą nie są bezpośrednio powiązane.¹⁴W związku z tym nadmierna konsumpcja dóbr publicznych i wspólnych, która prowadzi do kosztów zewnętrznych, może prowadzić do zmniejszenia dobrobytu społeczeństwa.

Ekonomiści sugerują dwa sposoby rozwiązania problemu gapowiczów i problemu kosztów zewnętrznych:

- Zgodnie z neoklasycznym podejściem rząd powinien zorganizować konwersję dóbr publicznych i wspólnych na dobra prywatne.
- Zgodnie z keynesowskim podejściem rząd powinien sam zorganizować dystrybucję dóbr publicznych i wspólnych, stosując różne środki "nakazowo-kontrolne".

Decyzja o tym, w jaki sposób rząd powinien interweniować w dostarczanie dóbr publicznych i wspólnych, powinna opierać się na analizie, czy korzyści wynikające ze spożywania tych dóbr przewyższają koszty podatkowe dla społeczeństwa. Jednak taka analiza nie zawsze jest przeprowadzana, zamiast tego decydują o niej osoby u władzy politycznej. Poniższe rozdziały opisują różne podejścia polityczne do organizowania dystrybucji dóbr publicznych i wspólnych.

Opieka społeczna i państwo opiekuńcze

Opieka społeczna jest rodzajem wsparcia rządowego mającego na celu zapewnienie, że członkowie społeczeństwa mogą zaspokoić podstawowe potrzeby.¹⁵Często opieka społeczna jest używana jako synonim zabezpieczenia **społecznego**, ale w rzeczywistości zabezpieczenie społeczne obejmuje rządowy system wsparcia tylko w przypadku choroby, wypadków przy pracy, niezdolności do pracy i bezrobocia. Instrumentami związanymi z opieką społeczną mogą być zasiłki, jak i usługi. Kraj, który bierze odpowiedzialność za opiekę społeczną, nazywany jest **państwem opiekuńczym**.

Historycznie rola państwa ograniczała się do udzielania pomocy tym, których potrzeby nie mogły zaspokoić instytucje takie jak rodzina, rynek czy wolontariat, np. kościół. Państwo nie było bezpośrednio odpowiedzialne za zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego i dobrobytu ludzi. W wyniku zmian społecznych, które miały miejsce pod koniec 19 wieku i na początku 20 wieku, rola państwa i jego interwencja w życie ludzi zaczęła znacznie wzrastać.¹⁶Historia nowoczesnego państwa opiekuńczego sięga 1840 roku, kiedy Otto von Bismarck, kanclerz Niemiec, wprowadził emeryturę,

---

¹⁴ Ekonomia online. Koszty zewnętrzne. (12.05.2020)

¹⁵ Encyklopedia Britannica (10.10.2020)

¹⁶ Ware, A., Goodin, R.E., 1990

ubezpieczenie wypadkowe i opiekę medyczną w niektórych niemieckich krajach związkowych. Programy te zostały wprowadzone w celu zmniejszenia emigracji pracowników do Stanów Zjednoczonych, gdzie płace były wyższe, ale dobrobyt nie istniał.¹⁷ Z biegiem czasu potrzeby ludzi rozszerzyły się i oprócz zabezpieczenia społecznego rządy podjęły się roli organizowania nowych obszarów, takich jak zdrowie, edukacja i nauka, transport, ochrona środowiska, rolnictwo, kultura itp. Rządy rozszerzyły swoją działalność na sferę społeczną i pojawiła się koncepcja państwa opiekuńczego.

Państwo opiekuńcze nie jest przeznaczone dla biednych, ma na celu ochronę ludzi przed ubóstwem. Termin "państwo opiekuńcze" jest różnie definiowany w literaturze. Esping-Andersen (1999) argumentował, że po II wojnie światowej państwo opiekuńcze obejmowało przede wszystkim interwencję państwa w celu zmniejszenia niepewności ten ekonomicznej ludzi w ich doświadczony "nieaktywnych" latach życia.¹⁸ Pestieau (2006) koncentruje się na definiowaniu funkcji państwa opiekuńczego. Oprócz ograniczania ryzyka społecznego, państwo opiekuńcze zapewnia również pomoc społeczną i wspiera edukację. Tak więc państwo opiekuńcze zajmuje się nie tylko "nieaktywnymi" obywatelami, ale także na przykład rodzinami o niskich dochodach z dużą liczbą dzieci itp.¹⁹ Według Sandmo (1995) państwo opiekuńcze można postrzegać z dwóch perspektyw: (1) państwo opiekuńcze odnosi się do części sektora publicznego, która zajmuje się redystrybucją poprzez zabezpieczenie społeczne i zapewnianie świadczeń społecznych, które mają silną funkcję redystrybucyjną, takich jak edukacja i zdrowie; (2) opisuje szeroko politykę gospodarczą i społeczną danego kraju, która priorytetowo traktuje zmniejszanie nierówności i ochronę jednostki przed zagrożeniami społecznymi, takimi jak utrata pracy lub choroba.²⁰

Następny rozdział zawiera krótki przegląd różnych rodzajów państw opiekuńczych oraz tego, jak definiują i organizują podaż dóbr i usług publicznych i wspólnych.

Trzy główne rodzaje państw opiekuńczych

Ogólnym założeniem (przynajmniej w teorii) jest to, że wszystkie kraje są zaprojektowane tak, aby zapewnić fizyczne bezpieczeństwo, prawa i wolności swoim obywatelom. Organizacja dostarczania dóbr publicznych i wspólnych jest ważnym zadaniem do osiągnięcia tego celu. To, jak kraje to robią, zależy od poglądów rządu na opiekę społeczną

W 1990 roku duński socjolog G.Esping-Andersen opracował model przypisywania państw opiekuńczych do trzech głównych klastrow: socjaldemokratycznego, liberalnego i korporacyjno-konserwatywnego.²¹ Klasyfikacja ta opiera się na dwóch kluczowych czynnikach, które doprowadziły do dekodowania indeksów. Kluczowymi czynnikami były: (1) utowarowienie, czyli stopień, w jakim świadczenie usług opiekuńczych zależy od rynku; oraz (2) zakres zbiorowych alokacji. Do tworzyń indeksu autor wykorzystał wskaźniki emerytur, opieki zdrowotnej i polis, ubezpieczeniowych

---

¹⁷ Bezgraniczne nauki polityczne (5.10.2020)

¹⁸ Esping-Andersen, G., 1999

¹⁹ Pestieau, P., 2006

²⁰ Sandmo, Agnar., 1995

²¹ Esping-Andersen, G., 1990

na wypadek bezrobocia. Oprócz tego wskaźnika wykorzystano różne wskaźniki dobrostanu i sprawdzono spójność krajów z uzyskanymi wynikami.²²

Według tego badania Australia, Kanada, Japonia, Szwajcaria i Stany Zjednoczone są liberalnymi państwami opiekuńczymi; Austria, Belgia, Francja, Niemcy i Włochy są konserwatywnymi państwami opiekuńczymi; a Dania, Finlandia, Holandia, Norwegia i Szwecja są socjaldemokratycznymi państwami opiekuńczymi. Dziesięć lat później R.E. Goodin, B. Headey, R. Muffels i H.-J. Dirven (1999) również podzielił państwa opiekuńcze na te klasy i ogólnie powtórzył wyniki Esping-Andersen (1990).²³

Liberalny **system opieki społecznej** priorytetowo traktuje systemy ekonomiczne i wzrost. System charakteryzuje się skromnymi uniwersalnymi transferami lub planami ubezpieczeń społecznych. Świadczenia socjalne mają tendencję do pokrywania potrzeb klasy robotniczej o niskich dochodach. Kwalifikowalność jest zwykle stygmatyzowana, a progi wsparcia są zaprojektowane tak, aby ludzie nie wybierali pomocy społecznej zamiast pracy. Celem tego systemu jest stworzenie sytuacji, w której każdy, kto może wykonywać pracę zarobkową, zrobiłby to w celu zagwarantowania własnego dobrobytu. W liberalnym państwie opiekuńczym ubóstwo, jak i rozwarstwienie społeczne są wysokie. Pozytywnymi wartościami tego systemu są równe szanse, konkurencja i prawa socjalne.²⁴

Socjaldemokratyczny system opieki społecznej jest wysoce równy w swoim celu i wyraźnie uniwersalny w swoim stylu politycznym. Socjaldemokraci nie dążą po prostu do wyeliminowania ubóstwa, ale generalnie dążą do promowania równości społecznej. System ten charakteryzuje się wysokimi wydatkami socjalnymi, dekomodacją praw socjalnych i rozwarstwieniem społecznym. Państwo angażuje się również w opiekę nad dziećmi, osobami starszymi i bezradnymi. W ten sposób wszyscy mieszkańcy kraju są podłączeni do jednego uniwersalnego systemu ubezpieczeń, z którego każdy otrzymuje wsparcie oparte na zarobkach i gdzie każdy ma takie same prawa niezależnie od statusu lub płci. Taki system tworzy solidarność z państwem wśród obywateli, ponieważ wszyscy są zależni od państwa, czują się również zobowiązani do płacenia podatków w celu utrzymania systemu.

Jednocześnie wysokie koszty społeczne mogą mieć negatywne konsekwencje, takie jak celowe pragnienie bycia bezrobotnym i otrzymywania świadczeń. Pozytywnym faktem jest to, że stworzenie sprzyjających warunków pomaga osobie szybko dostosować się do zmieniającej się sytuacji. Znajomość odpowiedniego wsparcia tam i w razie wypadku lub utraty pracy zmniejsza indywidualną wrażliwość na ryzyko. System ubezpieczeń zdrowotnych jest ważny dla rozwoju zdrowia w całym kraju. Jeśli zasiłek chorobowy jest przyzwoity, obywatel wybiera najbardziej rozsądną opcję – zostać w domu i wyleczyć się.²⁵

W **systemie korporacyjno-konserwatywnym** rynek jako potencjalny gwarant dobrobytu jest marginalizowany, a gwarancja praw socjalnych nie jest postrzegane jako realną alternatywą dla osiągnięcia materialnego dobrobytu. Zachowanie różnic w statusie ekonomicznym wciąż dominuje, a prawa są związane z klasą i statusem. Ponieważ państwo koncentruje się na utrzymaniu różnic

---

²² Tamże

²³ Goodin, R. E.; Headey, B., Muffels, R., Dirven, H.-J., 1999

²⁴ Tamże

²⁵ Tamże

statusowych, redystrybucyjny efekt państwa nie jest znaczący. System jest w większości pod wpływem kościoła i jest zaangażowany w utrzymanie tradycyjnych wartości rodzinnych. W tym systemie rodzina jest głównym dostawcą usług socjalnych. Interwencja państwa polega przede wszystkim na dystrybucji wsparcia finansowego dla rodzin, które muszą zapewnić funkcjonowanie służb socjalnych. Zabezpieczenie społeczne zazwyczaj wyklucza bezrobotne kobiety, ale świadczenia rodzinne faworyzują matki. Przedszkola i inne instytucje świadczące usługi opiekuńcze są w większości słabo rozwinięte.²⁶

Niezależnie od tego, czy stosunek państwa do świadczeń socjalnych jest liberalny, socjaldemokratyczny czy konserwatywny, zadaniem wszystkich krajów jest zorganizowanie dystrybucji dóbr publicznych i wspólnych w celu maksymalizacji dobrobytu swoich obywateli. Wszystkie rządy są zaangażowane w administrowanie sądami, zapewnianie sił policyjnych i zapewnianie ciągłości instytucji rządzących. Ponadto prawie każdy naród w historii miał wojsko, wszystkie nowoczesne państwa przeprowadziły pewne działania w zakresie ochrony środowiska i wspierały badania. Wszystkie rządy wydają na takie rzeczy jak obrona, badania, czyste powietrze i drogi. Jednocześnie większość rządów są również zajmuje się i zabezpieczeniem społecznym. Są to wsparcie na wypadek choroby, wypadków przy pracy, niezdolności do pracy i bezrobocia. Wszystkie usługi wymienione powyżej mają charakter publiczny lub powszechny. ²⁷Różnice między krajami uwidaczniają się dopiero w wyborze środków do osiągnięcia celów.

Jak mierzyć dobrostan

Aby zrozumieć, czy kraj spełnił swój główny cel i zwiększył dobrobyt swoich obywateli, konieczne jest zmierzenie dobrobytu ludzi. Jak to zrobić? W celu zmierzenia skuteczności systemów opieki społecznej w zwiększaniu dobrobytu obywateli opracowano różne wskaźniki. Najbardziej znanym wskaźnikiem jest **Produkt Krajowy Brutto** (PKB). Niestety nie jest to dobry wskaźnik do pomiaru dobrobytu społeczeństwa. Aby uzyskać przegląd tego, co dzieje się w społeczeństwie, oprócz PKB należy wziąć pod uwagę rozwój społeczny i środowiskowy, ponieważ dobrobyt niematerialny jest ważnym kryterium osiągnięcia ogólnego dobrobytu i szczęścia ludzi. Na przykład **ślad ekologiczny** można wykorzystać do pomiaru zmian w środowisku, biorąc pod uwagę wpływ wzorców konsumpcji i produkcji na środowisko. Więcej informacji na temat tego wskaźnika można znaleźć na stronie www.footprintnetwork.org.

Pomiar dobrostanu ludzi i wyników rządowych działań w zakresie opieki społecznej jest kluczowym priorytetem OECD. Najnowsze badanie OECD "**How's Life? 2020**" dostarcza porównywalnych statystyk na temat tego, jak zmieniło się życie ludzi mieszkających w OECD i wybranych krajach partnerskich. Niniejsze ramy opieki społecznej zawierają obecnie 11 powiązanych wymiarów:²⁸

- Warunki materialne, które kształtują opcje ekonomiczne ludzi (dochód i bogactwo, mieszkanie, praca i jakość pracy);

---

²⁶ Tamże

²⁷ Nauczyciel, E., 2018

²⁸ Lepsza polityka OECD na rzecz lepszego życia. Jak wygląda życie? 2020 (14.08.2020)

- Czynniki jakości życia, które obejmują to, jak dobrze ludzie są (i jak dobrze się czują), co wiedzą i mogą robić oraz jak zdrowe i bezpieczne są ich miejsca życia (zdrowie, wiedza i umiejętności, jakość środowiska, subiektywne samopoczucie, bezpieczeństwo);
- Jak połączeni i zaangażowani są ludzie oraz jak i z kim spędzają czas (work-life balance, social connections, civic engagement).

Najnowsze badanie, przeprowadzone w 2018 roku, pokazuje, że życie poprawiło się w porównaniu z 2010 roku. Ludzie żyją dłużej, bezpieczniej, średni wskaźnik zabójstw w OECD spadł o jedną czwartą, a ludzie czują się bezpieczniej chodząc po okolicy. Wskaźniki zatrudnienia i dochody wzrosły, a ludzie byli bardziej zadowoleni ze swojego życia niż w 2013 roku. Nastąpił spadek dobrobytu w dziedzinie interakcji społecznych, a także wzrosła niepewność finansowa. 7% osób twierdzi, że zadowolenie z życia jest bardzo niskie, a znaczna mniejszość (13%) doświadcza bardziej negatywnych niż pozytywnych uczuć w normalny dzień. Więcej informacji ze strony głównej OECD <http://www.oecd.org/statistics/how-s-life-23089679.htm>

Wspomniany powyżej wykaz wskaźników pomiaru dobrostanu i dobrobytu społecznego nie jest wyczerpujący. Szeroką gamę metodologii pomiaru dobrostanu można znaleźć w Internecie.

Streszczenie

Celem tego materiału badawczego było przedstawienie przeglądu tego, w jaki sposób różne rodzaje państw opieki społecznej definiują, co stanowi optymalny dostarczanie dóbr publicznych i wspólnych, oraz rozwiązują problem gapowiczów i kosztów zewnętrznych. Aby osiągnąć cel, wyjaśniono znaczenie dobrostanu. Najprostszą definicją dobrostanu jest po prostu dobre samopoczucie. Dobre samopoczucie można osiągnąć poprzez zaspokojenie potrzeb i / lub wyeliminowanie niepotrzebnych pragnień. Amerykański psycholog Abraham H. Maslow wyjaśnił, że ludzkie samopoczucie opiera się na zaspokajaniu potrzeb fizjologicznych i bezpieczeństwa ludzi. Kiedy podstawowe potrzeby są zaspokojone, osoba dąży do realizacji swoich potrzeb społecznych. Z ekonomicznego punktu widzenia zaspokajanie potrzeb wymaga konsumpcji różnych rodzajów towarów.

W oparciu o cechy rywalizacji i wykluczenia, dobra są dzielone na dobra prywatne, klubowe, wspólne i publiczne. Gospodarka rynkowa jest stosunkowo skuteczna w dostarczaniu dóbr prywatnych i klubowych, ale zawodzi w dostarczaniu dóbr publicznych i wspólnych. Jeśli chodzi o gospodarkę rynkową, dobra publiczne i wspólne są niedoskonałością rynku, co oznacza, że sektor prywatny nie dostarcza tych towarów i usług. Dystrybucja dóbr wspólnych i publicznych przez rynek prowadzi do problemu gapowiczów, który prowadzi do nadmiernej konsumpcji tych dóbr i kosztów zewnętrznych dla społeczeństwa.

Aby rozwiązać wyżej wymienione niedoskonałości rynku, rząd musi interweniować. Ekonomiści proponują dwa sposoby:

- Zgodnie z neoklasycznym podejściem rząd powinien zorganizować konwersję dóbr publicznych i wspólnych na dobra prywatne.
- Zgodnie z keynesowskim podejściem rząd powinien sam zorganizować dystrybucję dóbr publicznych i wspólnych, stosując różne środki "nakazowo-kontrolne".

Sposób, w jaki rządy organizują dostarczanie dóbr publicznych i wspólnych, zależy od rządowego podejścia do opieki społecznej. Liberalne państwo opiekuńcze priorytetowo traktuje wzrost gospodarczy, który umożliwia większości obywateli zapewnienie sobie dobrobytu. Socjaldemokratyczne państwa opiekuńcze dążą do wyeliminowania ubóstwa i dążą do promowania równości społecznej. System ten charakteryzuje się wysokimi wydatkami socjalnymi. Ludność kraju koncentruje się w powszechnym systemie ubezpieczeń, z którego dystrybuowane jest wsparcie oparte na zarobkach i powszechne usługi społeczne. W systemie konserwatywnym, rynek jako potencjalny gwarant dobrobytu jest marginalizowany, a prawa socjalne nie są uwzględniane jako elementy wymagane do osiągnięcia dobrobytu. Główną ideą jest to, że interwencja państwa jest minimalna z naciskiem a na świadczenia pieniężne, które umożliwiają świadczenia socjalne przez rodziny.

Kraje i stowarzyszenia krajów stosują szeroki zakres wskaźników do pomiaru wyników i skuteczności swoich polityk społecznych. Przykładami takich wskaźników są PKB, ślad ekologiczny i badanie OECD "Jak wygląda życie?" itp. Wyniki są wykorzystywane przez kraje do kształtowania ich polityki społecznej w celu połączenia świadczenia świadczeń publicznych i zbiorowych w sposób zwiększający dobrobyt ich obywateli.

Słowniczek

Dobra klubowe	Dobro klubowe jest wykluczalne, co oznacza, że konsument nie może korzystać z produktu, jeśli bezpośrednio za niego nie zapłaci oraz jest nierywalizacyjne, co oznacza, że konsumpcja jednej osoby nie przeszkadza w konsumpcji innej.
Dobra wspólne	Dobra wspólne charakteryzują się niewykluczalnością i rywalizacją.
Wykluczalność	Dobro jest wykluczalne, jeśli możliwe jest uniemożliwienie dostępu do niego osobom, które za nie nie zapłaciły.
Koszt zewnętrzny	Koszt zewnętrzny to koszt ponoszony przez jednostkę, firmę lub społeczność w wyniku transakcji gospodarczej, w którą nie są one bezpośrednio zaangażowane..
Efekt gapowicza	Efekt gapowicza polega na tym, że zawodność rynku występuje wtedy, gdy ci, którzy korzystają z dóbr lub usług, nie płacą za nie lub płacą za mało. Jednocześnie niemożliwe jest wykluczenie niepłacących dostępu do tych dóbr lub korzystania z nich.
Zawodność rynku	Zawodność rynku to sytuacja ekonomiczna określona przez nieefektywną dystrybucję dóbr i usług na wolnym rynku.
Potrzeba	Potrzeba odnosi się do czegoś, co jest potrzebne do przetrwania.
Dobro prywatne	Dobro prywatne to dobro, o które jednostki konkurują w celu uzyskania dobra i usługi i jeśli konsumpcja dobra przez jedną osobę uniemożliwia konsumpcję dobra przez kogoś innego.
Dobro publiczne	Dobro publiczne to dobro, które jest zarówno niewykluczalne, jak i nierywalizacyjne. Oznacza to, że nie można wykluczyć jednostek z korzystania z niego, a korzystanie z niego przez jedną osobę nie zmniejsza dostępności dla innych lub dobro może być wykorzystywane jednocześnie przez więcej niż jedną osobę.
Dobro rywalizacyjne	Dobro jest rywalizacyjne, jeśli jego konsumpcja przez jednego konsumenta uniemożliwia jednoczesną konsumpcję przez innych konsumentów lub jeśli konsumpcja przez jedną stronę ogranicza możliwość konsumpcji przez inną stronę.
Zabezpieczenie społeczne	Zabezpieczenie społeczne obejmuje rządowy system wsparcia w przypadku choroby, wypadków przy pracy, niezdolności do pracy i bezrobocia.
Dobrobyt społeczny	Dobrobyt to system zabezpieczenia różnych wolności ludzi i tworzenia lepszych możliwości rozwoju gospodarczego poprzez rozwój zasobów ludzkich.
Tragedia dóbr	Tragedia dóbr wspólnych (tragedy of the commons) to problem ekonomiczny, w

wspólnych ("Tragedy of the commons")	którym każda jednostka ma motywację do konsumpcji jakiegoś zasobu kosztem innych jednostek. Skutkuje to nadmierną konsumpcją, niedoinwestowaniem, a w końcu wyczerpaniem zasobu.
Dobrobyt	Dobrobyt jest rodzajem wsparcia rządowego, którego celem jest zapewnienie członkom społeczeństwa możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb.
Państwo opiekuńcze	Państwo opiekuńcze to państwo, które dąży do zapewnienia swoim obywatelom podstawowego bezpieczeństwa ekonomicznego poprzez ochronę przed ryzykiem rynkowym związanym ze starością, bezrobociem, wypadkami i chorobami.
Dobrostan	W europejskiej przestrzeni kulturowej dobrostan opiera się na następujących wartościach: dobre zdrowie; komfortowe warunki życia; wolność osobista; bezpieczne warunki pracy; gwarancje w przypadku bezrobocia. Well-being to po prostu dobre samopoczucie.

Referencje

1. Boundless Political Science. The Welfare State. <https://courses.lumenlearning.com/boundless-politicalscience/chapter/the-welfare-state/> (5.10.2020)
2. BoyceWire. Behavioural economics. <https://boycewire.com/> (30.09.2020)
3. Encyclopedia Britannica. Social welfare program . <https://www.britannica.com/topic/social-welfare-program> (10.10.2020)
4. Esping-Andersen, G. (1999). Social foundations of postindustrial economies. Oxford: Oxford University Press
5. Esping-Andersen, G. (1990) The three worlds of welfare capitalism. Princeton: Princeton University Press,
6. Goodin, R. E., Headey, B., Muffels, R., Dirven, H.-J. (1999) The Real Worlds of Welfare Capitalism. Cambridge: Cambridge University Press
7. Hardin, G. Tragedy of the Commons. <https://www.econlib.org/library/Enc/TragedyoftheCommons.html> (05.05.2020)
8. Kerem, K., Randveer, M. Mikro- ja makroökoonoomika põhikursus. Tallinn: Külim, 2007
9. Lehrer, E. (2018) Politics of Public Goods. National Affairs Vol 45 <https://www.nationalaffairs.com/publications/detail/a-politics-of-public-goods>
10. Mnmeconomics. Rivalry and excludability. <https://mnmeconomics.wordpress.com/2011/10/21/rivalry-and-excludability/> (30.09.2020)
11. OECD Better Policies for Better Life. How's Life? 2020 <http://www.oecd.org/sdd/how-s-life-23089679.htm> (14.08.2020)
12. Pestieau, P. (2006). The Welfare State in the European Union: Economic and Social Perspectives. Oxford: Oxford University Press
13. Professional Academy. Maslow's hierarchy of needs. <https://www.professionalacademy.com/blogs-and-advice/marketing-theories-maslows-hierarchy-of-needs> (08.05.2020)
14. Psychology Today. <https://www.psychologytoday.com/us/blog/click-here-happiness/201901/what-is-well-being-definition-types-and-well-being-skills> (05.05.2020)
15. Purju, A. (2004). Healuökoonoomika ja heaolu mõiste. Sotsiaaltrendid (6–8).. Tallinn: Statistikaamet.
16. Sandmo, A. (1995). Introduction: The Welfare Economics of the Welfare State - The Scandinavian Journal of Economics Vol. 97, iss:4, pp. 469 – 476
17. Stiglitz, J. E., Sen, A., Fitoussi, J.-P. (2009). Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress. Institut national de la statistique et des économiques .
18. Sutrop, M. Kas Eesti jagab Euroopa väärtusi. RiTo 11, 2016
19. ThoughtCo. Social Sciences. <https://www.thoughtco.com/social-sciences-4133522> (12.10.2020)
20. Ware, A., Goodin, R. E. Needs and welfare. London: Sage, 1990
21. World Database of Happiness <https://worlddatabaseofhappiness.eur.nl/> (3.09.2020)

3. Materiały szkoleniowe

Metodologia zajęć

W celu lepszego zrozumienia części teoretycznej kursu "Dobra publiczne i dobrobyt społeczny", odniesienia jej do rzeczywistości i już posiadanej wiedzy, zaleca się równoległe z czytaniem części teoretycznej wykonywanie opisanych poniżej ćwiczeń. Celem aktywnego uczenia się jest rozwijanie u uczącego się zdolności do samodzielnego myślenia i samokontroli procesu uczenia się.

Zadaniem nauczyciela w procesie aktywnego uczenia się jest stworzenie sprzyjającego środowiska, które pozwoli każdemu uczącemu się osiągnąć maksymalny rozwój na miarę jego możliwości. Nie ma konkretnych wytycznych, jak osiągnąć samodzielne myślenie, ale istnieją pewne warunki, które sprzyjają samodzielnemu myśleniu. Są to: czas, tolerancyjna atmosfera, uznanie różnorodności pomysłów i opinii, aktywny udział, podejmowanie ryzyka, szacunek i wartości. Zadaniem nauczyciela jest stworzenie tych warunków w procesie uczenia się.

Samodzielne myślenie wymaga **czasu**, ponieważ trzeba najpierw dowiedzieć się, co już wiadomo na temat nowego materiału; znaleźć słowa, by to wyrazić i sprowokować dyskusję. Bez dyskusji nie jest możliwe uzyskanie informacji zwrotnej, która prowadziłaby do rozwoju myśli i dalszej refleksji. W poniższych ćwiczeniach podano minimalny czas na dyskusję. Nauczyciel może wydłużyć czas dyskusji w zależności od potrzeb.

Nie zawsze i nie wszyscy uczący się mają odwagę lub ochotę wyrazić swoje myśli. Często oczekuje się, że nauczyciel będzie miał "właściwą odpowiedź", nawet jeśli nie ma "właściwej odpowiedzi". Zadaniem nauczyciela jest stworzenie **tolerancyjnej, wspierającej i twórczej atmosfery** dla dyskusji związanej z celem zadania. Oznacza to, że uczący się mają odwagę i chęć tworzenia, prezentowania i rozwijania swoich pomysłów i koncepcji. **Aktywne uczestnictwo** jest kluczowe w niezależnym myśleniu. Kiedy uczący się rozumieją, że ich myślenie jest dostrzegane, uczestniczą w nim bardziej aktywnie. Jednocześnie zadaniem nauczyciela jest wyjaśnienie uczniom, że wyrażanie swoich myśli nie oznacza przyzwolenia na wulgarność czy niestosowność. Nauczyciel może wykorzystać poniższe ćwiczenia do aktywnej nauki, jak również sam je stworzyć. Jeśli nauczyciel widzi, że w grupie nie ma dyskusji lub że toczy się dyskusja, która nie jest związana z tematem zadania, to powinien ukierunkować dyskusję grupową za pomocą konkretnych pytań.

Uczniowie często uważają, że dyskusje muszą prowadzić do "właściwej odpowiedzi". Zadaniem nauczyciela jest **stworzenie w klasie atmosfery sprzyjającej pluralizmowi opinii i pomysłów**, co jest podstawą niezależnego myślenia. Swobodne myślenie może być ryzykowne, ponieważ pomysły, które pojawiają się w dyskusji, mogą splatać się w dziwny, a nawet sprzeczny sposób. Ważne jest tu wyjaśnienie przez nauczyciela, że jest to naturalne. Ani nauczyciel, ani współuczestnicy nie powinni wygłaszać ocennych komentarzy podczas dyskusji. Utrudnia to dalszą dyskusję. Kiedy uczniowie zdają sobie sprawę, że ich poglądy są cenione, że nauczyciel szanuje ich zdanie, zwykle reagują z większą odpowiedzialnością i troską.

Jeśli zadania związane z uczeniem się **nie są przystępne** dla uczącego się lub **nie stanowią**

wystarczającego wyzwania, nie doprowadzą do jego rozwoju. Jeśli z jednej strony uczenie się oferuje uczącemu się wyzwanie sprawdzające jego możliwości, a z drugiej strony pewność, że uczenie się jest przystępne, stworzone zostały warunki wstępne dla maksymalnego rozwoju uczącego się. W związku z tym opisane poniżej ćwiczenia powinny być wykorzystywane twórczo - dostosowane do możliwości uczących się.

W ćwiczeniach pokazano, w jakich grupach mogłyby być wykonywane. Jeśli jednak nauka odbywa się indywidualnie, wszystkie te ćwiczenia można wykonać samodzielnie.

Ćwiczenie 1. Lista moich potrzeb

Nazwa ćwiczenia	Ćwiczenie 1. Lista moich potrzeb
Przeгляд	<p>Ćwiczenie wykonywane jest po wprowadzeniu tematu, ale przed poznaniem rozdziału 1 części teoretycznej.</p> <p>Treść ćwiczenia:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Każdy uczeń sporządza listę swoich potrzeb. Lista ta może zawierać co najmniej 25 (lub więcej) potrzeb. Każda potrzeba jest zapisana w osobnej linijce. - Każdy uczeń omawia swoją listę potrzeb z co najmniej dwoma kolegami (dyskusja odbywa się osobno z każdym kolegą). Podczas dyskusji uczniowie są proszeni o uzupełnianie swojej listy. - Uczeń (uczniowie) może (mogą) zaprezentować swoją listę grupie. Podczas prezentacji inni uczestnicy mogą uzupełnić swoją listę potrzeb. <p>Alternatywa:</p> <p>To ćwiczenie można przeprowadzić tak, że wszyscy uczący się podchodzą do tablicy i piszą jedną lub więcej potrzeb. Na tej liście mogą znaleźć się również życzenia i pragnienia. Nauczyciel nie poprawia listy.</p>
Cele	Uczeń jest w stanie zauważyć potrzeby.
Materiały	Papier i ołówek / tablica i marker
Czas	Minimum 15 minut
Rozmiar grupy	-
Instrukcje dla trenerów	Listy potrzeb prawdopodobnie zawierają pragnienia. Początkowo nie zajmuj się nimi. Rozróżnieniem potrzeb i pragnień zajmiemy się w kolejnych ćwiczeniach.

Ćwiczenie 2. Rozróżnianie potrzeb podstawowych, potrzeb społecznych i pragnień

Nazwa ćwiczenia	Ćwiczenie 2. Rozróżnianie potrzeb podstawowych, potrzeb społecznych i pragnień
Przebieg	<p>Ćwiczenie wykonywane jest po zapoznaniu się z rozdziałem 1 części teoretycznej.</p> <p>Treść ćwiczenia:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Uczniowie wymieniają listy potrzeb sporządzone podczas ćwiczenia 1. - Kolorem zaznaczają potrzeby podstawowe, potrzeby społeczne i pragnienia. - Lista zostanie zwrócona jej pierwotnemu autorowi, a ewentualne uzupełnienia zostaną wspólnie omówione. <p>Alternatywa:</p> <p>Nauczyciel pod kierunkiem uczniów rozróżnia potrzeby podstawowe, potrzeby społeczne i pragnienia w liście zapisanej na tablicy.</p>
Cele	Uczeń potrafi rozróżnić podstawowe potrzeby, potrzeby społeczne i pragnienia
Materiały	Listy potrzeb i kolorowe kredki / lista potrzeb na tablicy i kolorowe markery
Czas	Minimum 5 minut
Rozmiar grupy	-
Instrukcje dla trenerów	W razie potrzeby nauczyciel pomaga uczniom rozróżnić potrzeby i pragnienia.

Ćwiczenie 3. Dobra prywatne, dobra klubowe, dobra zbiorowe, dobra publiczne

Nazwa ćwiczenia	Ćwiczenie 3. Dobra prywatne, dobra klubowe, dobra zbiorowe, dobra publiczne
Przegląd	<p>Ćwiczenie wykonuje się po zapoznaniu się z rozdziałem 2 części teoretycznej.</p> <p>Treść ćwiczenia:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Każdy uczeń przegląda własną listę potrzeb / pragnień i notuje dobra prywatne, klubowe, zbiorowe i publiczne. Ćwiczenie to może być również wykonane w parach. - Jeśli na istniejącej liście nie ma przykładów jakiegoś dobra, to we współpracy z kolegą/koleżanką uaktualnia się listę. Celem jest stworzenie listy potrzeb / pragnień z różnymi dobrami. <p>Alternatywa:</p> <p>Pod kierunkiem uczniów nauczyciel wskazuje na liście zapisanej na tablicy dobra prywatne, klubowe, wspólnotowe i publiczne. W razie potrzeby lista zostanie uzupełniona.</p>
Cele	Uczeń potrafi zauważyć różne rodzaje korzyści na swojej liście potrzeb / pragnień.
Materials	Lista potrzeb i pragnień i długopis / lista potrzeb i pragnień na tablicy i marker
czas	Minimum 10 minut
Rozmiar grupy	-
Instrukcje dla trenerów	W razie potrzeby nauczyciel pomaga uczącym się zidentyfikować istniejące korzyści i uzupełnić listę korzyści.

Ćwiczenie 4. Problemy związane z konsumpcją dóbr wspólnych i publicznych

Nazwa ćwiczenia	Ćwiczenie 4. Problemy związane z konsumpcją dóbr wspólnych i publicznych
Przeгляд	<p>Ćwiczenie wykonywane jest po zapoznaniu się z rozdziałem 3 części teoretycznej.</p> <p>Treść ćwiczenia:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Audytorium zostaje podzielone na grupy 3-4 osobowe. - Każda grupa otrzymuje większy papier do rysowania i kolorowe mazaki. - Nauczyciel daje każdej grupie jedno dobro wspólne lub publiczne. Może to być np. rzeka w okolicy, miejsce naturalnie piękne, publiczny park lub skwer itd. - Na podstawie obiektu podanego przez nauczyciela i wykorzystując wiedzę poznaną w rozdziale 3, uczniowie układają opowieść o problemie gapowiczów, nadmiernej konsumpcji, zanieczyszczeniach, szkodach wyrządzonych przez zanieczyszczenia i kosztach zewnętrznych. - Opowiadanie zostaje przedstawione w formie obrazu, komiksu, schematu itp. - Zostanie zorganizowana wystawa. Widzowie wyjaśniają sytuacje przedstawione na obrazku. W razie potrzeby autorzy obrazka udzielają wyjaśnień.
Cele	Uczeń potrafi powiązać problemy związane z konsumpcją dóbr wspólnych i publicznych.
Materiały	Większy papier i kolorowe markery
Czas	Minimum 25 minut
Rozmiar grupy	3 - 4 uczniów
Instrukcje dla trenerów	Przed przeprowadzeniem badania nauczyciel znajduje faktycznie występujące na danym terenie dobra wspólne lub publiczne, z których można np. korzystać.

Ćwiczenie 5. Sporządzenie listy świadczeń społecznych realizowanych w moim kraju

Nazwa ćwiczenia	Ćwiczenie 5. Sporządzenie listy świadczeń społecznych realizowanych w moim kraju
Przebieg	<p>Ćwiczenie wykonywane jest przed nauką rozdziału 5 części teoretycznej.</p> <p>Treść ćwiczenia:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Audytorium zostaje podzielone na grupy 2-3 osobowe. - Grupy uczące się układają listę usług pomocy społecznej świadczonych przez ich kraj. - Przy nazwie usługi wpisują dobra wspólne i publiczne oraz "naszą potrzebę, która zostanie zaspokojona". - Jedna grupa przedstawia swoją listę. Inne grupy mogą pomóc w uzupełnieniu tej listy. W ten sposób powstaje dokładna lista usług pomocy społecznej. <p>Alternatywa:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Wszyscy uczący się podchodzą do tablicy i wspólnie piszą listę usług pomocy społecznej z dobrami i potrzebami. - Uczniowie wymieniają usługi pomocy społecznej wraz z dobrami i potrzebami, a nauczyciel zapisuje je na tablicy.
Cele	Uczeń zna usługi pomocy społecznej i potrafi je powiązać z dobrami i potrzebami.
Materiały	Papier i ołówek / tablica i marker
Czas	Minimum 10 minut
Rozmiar grupy	2-3 uczniów
Instrukcje dla trenerów	W razie potrzeby nauczyciel pomaga w tworzeniu listy pytaniami naprowadzającymi.

Ćwiczenie 6. W jakim systemie społeczno-politycznym żyję?

Nazwa ćwiczenia	Ćwiczenie 6. W jakim systemie społeczno-politycznym żyję?
Przegląd	Ćwiczenie wykonywane jest po zapoznaniu się z rozdziałem 5 części teoretycznej. Treść ćwiczenia: - Patrząc na listę usług pomocy społecznej w ćwiczeniu 5 i wykorzystując wiedzę o polityce uczących się, przedyskutujcie wspólnie, w jakim systemie społeczno-politycznym żyje uczący się: w liberalnym, socjaldemokratycznym czy konserwatywnym. - Jak wyglądałaby polityka społeczna w różnych systemach?
Cele	Uczeń potrafi odnieść dostarczanie dóbr wspólnych i publicznych do polityki społecznej.
Materiał	Uczeń potrafi odnieść dostarczanie dóbr wspólnych i publicznych do polityki społecznej.
Czas	Minimum 20 minut
Rozmiar grupy	-
Instrukcje dla trenerów	Nauczyciel przygotowuje różne koalicje rządowe na podstawie istniejących w kraju partii i w razie potrzeby pomaga ożywić dyskusję pytaniami naprowadzającymi.

Ćwiczenie 7. Jakimi rekomendacjami podzieliłbyś się z rządem swojego kraju?

Nazwa ćwiczenia	Ćwiczenie 7. Zobacz materiały OECD "Jak wygląda życie? 2020". Jakimi rekomendacjami podzieliłbyś się z rządem swojego kraju?
Przeгляд	<p>Ćwiczenie wykonywane jest po zapoznaniu się z rozdziałem 6 części teoretycznej.</p> <p>Treść ćwiczenia:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Audytorium zostaje podzielone na grupy 2-3 osobowe. - Uczniowie zapoznają się z badaniem OECD "Jak wygląda życie? 2020" wideo lub slajdy oraz wyniki dotyczące danego kraju. - Na podstawie tych materiałów grupa sporządzi listę zaleceń, które państwo mogłoby wprowadzić, aby zwiększyć dobrobyt swojej populacji. - Wybierany jest moderator i sekretarz prezentacji pracy grupowej. Zadaniem moderatora jest prowadzenie dyskusji, a zadaniem sekretarza jest zapisanie pakietu rekomendacji na tablicy. - Następuje prezentacja pracy grupowej i dyskusja, podczas której formułowany jest pakiet rekomendacji.
Cele	Uczeń zna rolę państwa w dostarczaniu dóbr wspólnych i publicznych.
Materiały	Ze strony internetowej OECD "Jak wygląda życie? 2020" ogólne wyniki na slajdach lub wideo oraz wyniki dla poszczególnych krajów. http://www.oecd.org/statistics/how-s-life-23089679.htm
Czas	Minimum 30 minut
Rozmiar grupy	2 – 3 uczniów
Instrukcje dla trenerów	Nauczyciel w miarę potrzeb wspiera pracę ucznia.

4. Interaktywne uczenie się

Quiz

Test dotyczący dóbr publicznych i dobrobytu społecznego jest interaktywnym materiałem dydaktycznym, który wspiera badania nad dobrobytem społecznym prowadzone w ramach projektu "Fresh-up Economics Towards Economic Literacy in Europe".

Projekt "Fresh-up Economics" ma na celu włączenie zagadnień społeczno-ekonomicznych do edukacji dorosłych poprzez dostarczenie edukatorom informacji i materiałów dydaktycznych w celu zwiększenia ich kompetencji i promowania nauki zagadnień społeczno-ekonomicznych.

Sprawdź swoją wiedzę na temat dóbr publicznych i dobrobytu społecznego. Test zawiera 10 pytań z odpowiedziami wielokrotnego wyboru oraz 10 studiów przypadków z objaśnieniami.

Za treść testu odpowiada wyłącznie Peipsi Center for Transboundary Cooperation i w żaden sposób nie może być ona traktowana jako odzwierciedlenie poglądów programu, krajów uczestniczących w programie lub Unii Europejskiej.

Projekt #TheFreshUpEconomics został zrealizowany przy wsparciu finansowym Komisji Europejskiej. Jego treść i materiały odzwierciedlają jedynie poglądy autora, a Komisja nie ponosi odpowiedzialności za jakiegokolwiek wykorzystanie zawartych w nim informacji. Numer projektu: 2019-1-DE02-KA204-006534.

Pytania

1. Pytanie

W jakiej kolejności należy zaspokajać potrzeby i pragnienia, aby zwiększyć dobrobyt człowieka?

Warianty odpowiedzi:

- **Potrzeby fizjologiczne, potrzeby bezpieczeństwa i pragnienia,**
- Pragnienia, potrzeby fizjologiczne i potrzeba bezpieczeństwa,
- Pragnienia, potrzeby bezpieczeństwa i potrzeby fizjologiczne.

Wyjaśnienie

Dobrobyt można osiągnąć poprzez zaspokojenie potrzeb społecznych i / lub wyeliminowanie zbędnych pragnień ludzi. Zgodnie z hierarchią **potrzeb** Masłowa, dobrostan człowieka opiera się na zaspokojeniu potrzeb fizjologicznych (jedzenie, woda, powietrze, sen itp.) oraz potrzeb bezpieczeństwa (bezpieczeństwo fizyczne i finansowe, pewność pracy, zdrowie). Te dwie grupy potrzeb nazywane są również potrzebami podstawowymi. Kiedy potrzeby podstawowe są zaspokojone, człowiek dąży do realizacji swoich potrzeb społecznych. Wszyscy szukamy więzi społecznych z przyjaciółmi i rodziną oraz chcemy, aby inni nas szanowali. W ten sposób staramy się zwiększyć swoją samoocenę i pewność siebie. Samorealizacja to urzeczywistnienie swojego pełnego potencjału. Jest to najwyższy poziom hierarchii, do którego dążymy.

Potrzeby i **pragnienia** są często mylone z synonimami, więc używa się ich zamiennie. W rzeczywistości potrzeba odnosi się do czegoś, co jest potrzebne do przetrwania, a pragnienia dotyczą rzeczy i zjawisk,

których ludzie pożądamy w życiu. Przetrwanie osoby nie jest zagrożone, jeśli nie jest ona w stanie spełnić swoich pragnień, szczególnie biorąc pod uwagę, że pragnienia są nieskończone, ponieważ nigdy nie jesteśmy w pełni zaspokojeni.

Fot.

Hierarchia potrzeb Maslowa.

<https://www.professionalacademy.com/blogs-and-advice/marketing-theories-maslows-hierarchy-of-needs>

2. Pytanie

Celem państwa jest zwiększenie dobrobytu społecznego obywateli. Jeśli państwo chce osiągnąć ten cel, to dystrybucję jakiego rodzaju dóbr powinno zorganizować?

Warianty odpowiedzi:

- Dobra prywatne i klubowe
- **Dobra publiczne i wspólne**
- Dobra wspólne i prywatne

Wyjaśnienie

Większość dóbr, o których ludzie zazwyczaj myślą, to **dobra prywatne** (rywalizujące i wykluczające się). Dobra prywatne to np. telefony komórkowe, ubrania, samochody, lodówki, zegarki, dobra konsumpcyjne, a także prywatne usługi, np. fryzjerskie, kosmetyczne itp. Dystrybucja dóbr prywatnych odbywa się na rynku, w wyniku podaży i popytu.

Dobrami klubowymi (wykluczalnymi, nierywalizacyjnymi) są np. Wi-Fi, Internet, telewizja satelitarna, prywatne parki, prywatne drogi itp.

Dobrem wspólnym (niewykluczalnym, rywalizującym) jest np. dzikie łowienie ryb. Jeśli jedna osoba złowi ryby z publicznego jeziora, nie da się zabronić innym łowienia w tym samym miejscu; im więcej jedna osoba złowi, tym mniejsze szanse innych na złowienie ryby.

Dobrem publicznym (niewykluczalnym, nierywalizacyjnym) jest np. obrona narodowa. Nie jest możliwe, aby przed atakami wojskowymi chronić tylko tych ludzi, którzy zapłacili za obronę narodową. Jednocześnie dodanie jednej chronionej osoby nie osłabia ochrony innych.

Dobra publiczne i wspólne są niedoskonałością rynku. Oznacza to, że rynek nie może dystrybuować tych dóbr i potrzebna jest interwencja publiczna. To, jak rządy organizują dystrybucję dóbr publicznych i wspólnych, zależy od podejścia polityki rządu do dobrobytu społecznego.

3. Pytanie

Wymień cel pomocy społecznej.

Warianty odpowiedzi:

- Zapewnienie wsparcia w przypadku choroby, wypadku przy pracy, niezdolności do pracy i bezrobocia,
- **Zapewnienie zaspokojenia podstawowych potrzeb w zakresie dóbr publicznych i wspólnych,**
- Zapewnienie świadczenia usług kulturalnych, edukacyjnych i społecznych.

Wyjaśnienie

Pomoc społeczna to rodzaj wsparcia rządowego mającego na celu zapewnienie członkom społeczeństwa możliwości zaspokojenia ich podstawowych potrzeb. Często opieka społeczna jest używana jako synonim **zabezpieczenia społecznego**, ale w rzeczywistości zabezpieczenie społeczne obejmuje rządowy system wsparcia tylko w przypadku choroby, wypadku przy pracy, niezdolności do pracy i bezrobocia. Instrumentami związanymi z opieką społeczną mogą być zasiłki, jak i usługi. Państwo, które bierze odpowiedzialność za opiekę społeczną, nazywane jest **państwem opiekuńczym**.

4. Pytanie

W celu zwiększenia dobrobytu społecznego liberalne państwo opiekuńcze stawia na pierwszym miejscu wzrost gospodarczy, który pozwala obywatelom pracować i tworzyć własny dobrobyt. Które z tych państw kieruje się ideami liberalnymi?

Warianty odpowiedzi:

- **Szwajcaria**
- Holandia
- Francja

Wyjaśnienie

Celem **systemu liberalnego** jest stworzenie sytuacji, w której każdy, kto może być przedsiębiorcą lub wykonywać pracę zarobkową, robiłby to i zapewniał sobie dobrobyt. Świadczenia socjalne istnieją, ale w większości przypadków pokrywają one jedynie potrzeby klasy robotniczej o niskich dochodach. W liberalnym państwie opiekuńczym zarówno ubóstwo, jak i rozwarstwienie społeczne są wysokie.

5. Pytanie

System, który dąży do zwiększenia dobrobytu społecznego poprzez likwidację ubóstwa i promowanie równości społecznej nazywa się:

Warianty odpowiedzi:

- Korporacyjno-konserwatywny system opieki społecznej,
- **Socjalno-demokratyczny system opieki społecznej,**
- Liberalny system opieki społecznej.

Wyjaśnienie

Celem socjaldemokratycznego systemu opieki społecznej jest zrównanie społeczeństwa. W ujęciu politycznym system ten uderza uniwersalnością podejścia do dobrobytu. System ten charakteryzuje się wysokimi wydatkami socjalnymi, dekomodyfikacją praw socjalnych oraz rozwarstwieniem społecznym. Państwo zajmuje się również opieką nad dziećmi, osobami starszymi i bezradnymi. W ten sposób wszyscy mieszkańcy kraju są połączeni w jeden uniwersalny system ubezpieczeniowy, z którego każdy otrzymuje wsparcie oparte na zarobkach i w którym każdy ma takie same prawa bez względu na status czy płeć. Taki system tworzy wśród obywateli solidarność z państwem, bo skoro wszyscy w jakimś stopniu zależą od państwa, to czują się też zobowiązani do płacenia podatków na utrzymanie systemu.

6. Pytanie

Jaka instytucja jest głównym dostawcą usług opiekuńczych w systemie korporacyjno-konserwatywnym?

Warianty odpowiedzi:

- **Rodzina**
- Kościół
- Rząd

Wyjaśnienie

W **systemie korporacyjno-konserwatywnym** rola gospodarki rynkowej nie jest postrzegana jako potencjalny gwarant dobrobytu, podobnie jak gwarancja praw społecznych nie jest konieczna do osiągnięcia dobrobytu. Dominuje utrzymywanie różnic w statusie, prawa są powiązane z klasą i statusem, a redystrybucyjny efekt państwa nie jest uważany za istotny. Za ważne uznaje się zachowanie tradycyjnych wartości rodzinnych i wpływ kościoła. Tym samym głównym dostarczycielem opieki jest rodzina. Interwencja państwa polega na dystrybucji wsparcia finansowego dla rodzin, które muszą zapewnić funkcjonowanie opieki społecznej. Ubezpieczenie społeczne wyklucza bezrobotne kobiety, ale matki mają świadczenia rodzinne. Przedszkola i inne placówki opiekuńcze są na ogół słabo rozwinięte. Rola prywatnych świadczeń ubezpieczeniowych jest znikoma.

7. Pytanie

W gospodarce rynkowej dobra publiczne i wspólne są wytwarzane w mniejszym stopniu niż chce tego społeczeństwo. Jaka jest przyczyna takiego stanu rzeczy?

Warianty odpowiedzi:

- Konsumenci nie są gotowi do zakupu tych świadczeń
- **Efekt "gapowicza"**
- Przedsiębiorstwa nie mogą produkować tych dóbr

Wyjaśnienie

Przyczyną niższej produkcji dóbr publicznych i wspólnych jest fakt, że ich konsumpcji towarzyszy tzw. **efekt "gapowicza"**. Jest to rodzaj zawodności rynku, który występuje wtedy, gdy osoby korzystające z dóbr lub usług nie płacą za nie lub płacą za mało. Jednocześnie niemożliwe jest wykluczenie osób niepłacących z dostępu do tych dóbr lub korzystania z nich. Tym samym dobra publiczne i wspólne mogą być niedostatecznie wytwarzane, nadmiernie wykorzystywane lub ulegać degradacji.

Ponadto, jeśli koszt krańcowy obsługi jednego klienta więcej jest zasadniczo zerowy, to społecznie optymalne jest oferowanie produktu po cenie zerowej. W związku z tym produkcja dóbr publicznych nie jest modelem biznesowym, dlatego rynki prywatne nie mają bodźca do ich dostarczania.

8. Pytanie

Jak należy rozwiązać problem "gapowiczów" według neoklasycznej teorii ekonomii?

Warianty odpowiedzi

- **Dobra publiczne i wspólne powinny zostać przekształcone w dobra prywatne,**
- Rząd powinien sam organizować dystrybucję dóbr publicznych i wspólnych,
- Rynek dystrybuje dobra publiczne bez interwencji rządu.

Wyjaśnienie

Ekonomiści proponują dwa sposoby rozwiązania problemu gapowiczów i problemu kosztów zewnętrznych:

- Zgodnie z podejściem neoklasycznym rząd powinien zorganizować zamianę dóbr publicznych i wspólnych na dobra prywatne.
- Zgodnie z podejściem keynesowskim rząd powinien sam zorganizować dystrybucję dóbr publicznych i wspólnych, stosując różne środki "nakazowo-kontrolne".

Decyzja, w jaki sposób rząd powinien interweniować w dostarczanie dóbr publicznych i wspólnych, powinna być oparta na analizie, czy korzyści z konsumpcji tych dóbr przewyższają koszty, jakie społeczeństwo ponosi z tytułu opodatkowania. Jednak taka analiza nie zawsze jest przeprowadzana, lecz jest kwestią decyzji politycznej.

9. Pytanie

Co wyjaśnia wyrażenie "tragedia dóbr wspólnych" (tragedy of the commons)?

Warianty odpowiedzi

- Nadkonsumpcja dóbr publicznych i wspólnych
- Nadkonsumpcja dóbr prywatnych
- Nadkonsumpcja dóbr klubowych

Wyjaśnienie

Ponieważ dobra publiczne i wspólne nie mają podaży w sensie rynkowym, ich cena nie kształtuje się na rynku. W społeczeństwie istnieje popyt na te dobra, w wyniku czego można ocenić ich wartość. Im wyższa jest wartość tych dóbr w społeczeństwie, tym większy jest popyt i większa presja na konsumpcję tych dóbr, co ostatecznie prowadzi do nadmiernej konsumpcji dóbr publicznych i ogólnospołecznych. Sytuacja taka została wyjaśniona przez G. Hardina (1968) jako "tragedia dóbr wspólnych" (tragedy of the commons). Jest to problem ekonomiczny, w którym każdy ma motywację do konsumpcji danego zasobu kosztem innych ludzi. Skutkuje to nadmierną konsumpcją, niedoinwestowaniem i ostatecznym wyczerpaniem zasobu.

10. Pytanie

Kraje używają produktu krajowego brutto (PKB) do pomiaru dobrobytu. Co mierzy PKB?

Warianty odpowiedzi

- Suma cen korzyści ekonomicznych wytworzonych w jednym regionie w ciągu roku,
- Suma cen korzyści ekonomicznych wytworzonych przez jeden naród w ciągu roku,
- Suma cen korzyści ekonomicznych wytworzonych w jednym kraju w ciągu roku.

Objaśnienia

Produkt krajowy brutto (PKB) to suma cen całkowitej produkcji dóbr i usług ekonomicznych (dalej także dóbr ekonomicznych) wytworzonych w jednym kraju w ciągu roku. Do dóbr ekonomicznych zaliczamy np. chleb, samochód, dom, komputer, paliwo, ale także różne usługi np. usługi kosmetyczne itp. Dla ludności danego kraju wzrost PKB oznacza lepszy dostęp ludzi do dóbr i usług ekonomicznych oraz możliwość poprawy poziomu życia. Mimo powszechnego stosowania PKB nie jest odpowiednim wskaźnikiem do pomiaru dobrobytu.